

alimara

Revista de Treball Social
Època 5 / número 53 / Gener 2010

Consell de
Mallorca

Núm 53

Època 5. Gener 2010

Edita: Institut d'Afers Socials
Consell de Mallorca

Coordinació i redacció:
Servei de planificació i documentació.
General Riera, 67
07010 Palma

Els articles d'aquesta revista expressen únicament l'opinió
dels seus autors.

Comunitats organitzades, propostes col·lectives

Campanya H2O, recursos didàctics i formatius sobre l'aigua al planeta Terra

Coia Sánchez García,
coordinadora de la campanya

SENSIBILITZACIÓ

Com a ciutadans, podem fer alguna cosa per reduir la pobresa?

Els estudis mostren l'escàs coneixement que la societat té de la realitat del Sud, de les característiques i causes de la pobresa, així com dels esforços mundials per combatre-la. Segons les enquestes, els ciutadans pensem majoritàriament que podem fer poca cosa per reduir la pobresa (<http://www20.gencat.cat>).

Principalment rebem informació sobre els països més pobres a través dels mitjans de comunicació. La nostra visió està molt sovint determinada per la visió que aquests donen. La comunicació dels *mass media* i de les organitzacions socials (<http://cicomunica.blogspot.com>) està afavorint, o no, la formació d'una ciutadania crítica, compromesa i solidària? Els ciutadans volem estar informats sobre temes socials, però qüestionem que la informació que ens arriba dels mitjans de comunicació sigui fidel a la realitat.

Com es pot ajudar la societat a respondre als reptes del procés de globalització? Pot contribuir l'educació a afavorir una major comprensió de

les causes que generen la pobresa? Aquesta línia, coneguda com a educació per al desenvolupament, s'entén com un "procés educatiu (formal, no formal i informal) constant encaminat, a través de coneixements, actituds i valors, a promoure una ciutadania global generadora d'una cultura de la solidaritat compromesa amb la lluita contra la pobresa i l'exclusió, així com amb la promoció del desenvolupament humà i sostenible". (Ortega Carpio, 2006b: 15).

Diversos agents socials intervenen en l'educació per al desenvolupament: la comunitat educativa, els mitjans de comunicació i el sector de la cooperació. L'objectiu és promoure actituds participatives i responsables. Es pretén formar consciències crítiques i coneixedores de les relacions injustes Nord-Sud, de les violacions constants dels drets de les persones per tal de construir una societat més compromesa i disposada a provocar canvis en nom de la justícia.

H2O, RECURSOS DIDÀCTICS I FORMATIUS SOBRE L'AIGUA AL PLANETA TERRA.

El cas d'una campanya en xarxa a les Illes Balears (abril 2009 a desembre 2010)

La campanya H2O està impulsada per 8 entitats de les Illes Balears: l'Associació Illes Solidàries amb el Sud, Centre d'Estudis Rurals i d'Agricultura Internacional (CERAI), Veterinaris sense fronteres, Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa (GOB), OIKOS, Nou Sud, Enginyeria Sense Fronteres i Voluntaris de Mallorca.

Membres de les associacions i persones voluntàries formen un grup que és l'espai d'articulació de la campanya. La seva riquesa és la unió de voluntariat i entitats. Els i les voluntàries provenen de diverses disciplines com pedagogia, periodisme, disseny, enginyeria, ecologia, etc. Les organitzacions es dediquen fa anys a la cooperació al desenvolupament i que compten amb contactes amb ONGD del Sud i amb informació directa sobre la seva realitat. La seva experiència sobre el terreny i en l'acompanyament dels processos de pressió política i de mobilització social els dona el coneixement per fer accions de sensibilització de l'opinió pública molt vinculades als problemes concrets i actuals del Sud. El grup comparteix coneixements i experiències en un enriquitment mutu.

Treball en xarxa i integració de voluntariat

El bon funcionament de les xarxes implica una inversió en les relacions: requereix confiança, coordinació i, de forma imprescindible, un sentit de benefici mutu. La cooperació és voluntària a partir d'un compromís i un objectiu comú, i sota la convicció que les comunitats organitzades tenen més possibilitats de ser escoltades. Però la xarxa comporta, alhora, l'amenaça de la manca de seguretat d'una continuïtat per la implicació que requereix dels seus participants.

En el moment actual, ens trobem amb l'oportunitat de comptar amb un alt nombre de persones que s'interessen pel voluntariat a causa de l'elevat atur, l'augment de la consciència social i les propostes de formació i pràctica laboral que ofereixen els projectes. Gent motivada amb ganes de fer coses que s'acosta amb il·lusió als projectes als quals poden aportar els seus coneixements i, a la vegada, aprendre'n de nous amb el grup. Un voluntariat informat i assabentat de la realitat del món es converteix, doncs, en el primer públic que s'ha aconseguit sensibilitzar des de la campanya.

Formen el voluntariat persones de l'àmbit educatiu i del periodisme, de l'ecologia, biologia i enginyeries. Les tasques a realitzar són la col·laboració en l'elaboració de materials didàctics, anàlisi del currículum de Secundària i llibres de text, un curs a professorat, tallers a centres, una exposició i un documental. S'encarregaran també del contacte amb el món educatiu.

Sensibilització a partir d'activitats vivencials

El projecte H2O aglutina diverses accions d'Educació per al Desenvolupament: la sensibilització, l'educació-formació a la universitat i al professorat, la pressió política, la mobilització social i el voluntariat. El procés de globalització planteja el desafiament de creació de nous marcs de governabilitat i participació ciutadana. El paper de les associacions és promoure la consciència de "ciutadania global" i definir pautes de participació i acció ciutadana per reclamar, per exemple, la defensa dels drets humans, com és el de l'accés a l'aigua i al sanejament. En aquest sentit, autors com Michael Garbutcheon assenyalen que l'educació per al desenvolupament dels anys noranta s'ha configurat com una "educació global davant la globalització".

El repte és dur a terme accions adequades de sensibilització amb mitjans que apropin la realitat al públic destinatari. Un tret a destacar és el fet que aquesta campanya presenta casuístiques reals i vivències que les mateixes entitats han viscut en el seu treball als països on porten a terme projectes de cooperació al desenvolupament i que, alhora, mostren les solucions que han aplicat en el terreny juntament amb les ONGD del Sud, sòcies dels programes. També ens acostem a la realitat de les Illes Balears a través del GOB, que ens acosta al procés participatiu del Pla Hidrològic Balear. Fer sensibilització a partir de testimonis directes i activitats vivencials facilita la comprensió, acostar la realitat, fa més fàcil poder transmetre valors i actituds, i fomenta una actitud crítica i reflexiva. Les activitats vivencials ajuden a desenvolupar l'empatia, a posar-se en el lloc de l'altre i a qüestionar les pròpies posicions. En definitiva, fan els destinataris més sensibles davant aquesta situació injusta i això provoca una "presa de posicionament".

Objectius i propostes

La campanya té com a objectiu donar a conèixer en quines condicions es troben les principals fonts de proveïment d'aigua, en quin grau es respecta o deixa de respectar el dret fonamental d'accés a l'aigua potable, quins interessos econòmics hi ha entorn al control d'aquest recurs, quins tipus de conflictes ha generat i quines són les propostes de solució plantejades a nivell general, i quines les pautes de comportament que podem aplicar a nivell individual per contribuir a pal·liar el problema. Pretenem sensibilitzar la comunitat educativa sobre la problemàtica, promoure canvis, actituds i valors i, en darrera instància, que la població de les Illes Balears conegui les causes i conseqüències de la crisi mundial de recursos hídrics i integri l'aigua com un dret humà.

La primera acció del projecte va ser la organització del Curs d'estiu "La realitat de l'aigua en el món globalitzat, una mirada des del Sud" el juliol de 2009¹. Està previst que la campanya continuï fins al desembre de 2010 i és possible que es perllongui el 2011.

Els àmbits d'actuació són principalment:

- La universitat (Curs d'estiu "La realitat de l'aigua en el món globalitzat, una mirada des del Sud"² en col·laboració amb la UIB).
- Educació secundària (recursos pedagògics: quadern didàctic - professor i alumne-, anàlisi de llibres de text i currículum, matèries, competències, exposició i documental).

¹

([http://illesbalears.isf.es/menu_otros/noticias.php?pageNum_r_noticias=0&\\$sesion_idioma=2&\\$codigo=7049](http://illesbalears.isf.es/menu_otros/noticias.php?pageNum_r_noticias=0&$sesion_idioma=2&$codigo=7049)).

² ([http://illesbalears.isf.es/menu_otros/noticias.php?pageNum_r_noticias=0&\\$sesion_idioma=2&\\$codigo=7049](http://illesbalears.isf.es/menu_otros/noticias.php?pageNum_r_noticias=0&$sesion_idioma=2&$codigo=7049)),

- Altres àrees: periodistes, membres d'associacions, biblioteques, ajuntaments, centres educatius i de recursos pedagògics i públic general.

El paper de l'escola i el professorat "quixot"

Amb la campanya H2O pretenem elaborar recursos educatius per treballar per a una educació crítica i transformadora. Creiem que l'aigua pot ser una eina per aportar a l'aula valors de solidaritat i justícia, i propostes d'acció individuals i col·lectives. Des de l'inici, s'ha implicat la població destinatària

(professorat i alumnat) i es posen mitjans per facilitar la seva participació. Professionals de l'ensenyament i pedagogs/gues col·laboren durant tot el procés de la campanya aportant la seva anàlisi i les seves recomanacions. La campanya H2O vol ser un suport a l'escola perquè l'educació qüestionï les causes i les responsabilitats de les societats desenvolupades, i portin a un canvi d'actitud de les persones cap a la solidaritat i l'acció

personal.

Ferran Polo es refereix al professorat "quixot" per parlar d'aquells professionals conscients i "militants" que, de forma individual i amb gran esforç, provoquen una esquerda en el currículum oficial de les matèries. Segons Polo, "l'ús o no de les propostes que arriben als centres no depèn tant de qui les signa, sinó de la dificultat d'inclusió dins el currículum oficial. Una nova proposta didàctica complementària seria utilitzada bàsicament pel professorat fidel, el convençut, el "quixot".

Si es vol arribar al gruix del professorat se li han d'oferir eines facilitadores i aquestes només poden ser els llibres de text. Oferir-los un tercer nivell de concreció ja elaborat, complidor del currículum oficial però amb enfocaments i tractaments diferents dels que ofereixen els textos actuals.

APRENEM SOBRE EL PLANETA AIGUA.

Visió integral del cicle de l'aigua i solucions actuals.

Com assenyala Manuela Mesa, en els anys setanta, a partir de la publicació de l'Informe Meadows al Club de Roma, va emergir el debat sobre els "límits del creixement". Si en aquest moment es va posar l'èmfasi en la contaminació i la conservació, en els vuitanta es va anar més lluny i es va prendre consciència de què, pels seus costos ambientals, el model de

desenvolupament i el patró de consum dels països industrialitzats no és generalitzable a tota la humanitat. El 1986 aquestes idees van ser sintetitzades a l'Informe presentat a les Nacions Unides per una Comissió Internacional presidida per la Primera Ministra de Noruega, Gro Harlem Brundtland, conegut com l'"Informe Brundtland". En aquest informe es proposava una nova definició del procés de desenvolupament, entès com a "desenvolupament sostenible". Aquest es defineix com "el procés que permet satisfer les necessitats de les generacions presents sense comprometre la capacitat de les generacions futures de satisfer les seves pròpies necessitats".

Autors com Ros Wade apunten que és necessari impulsar una "educació per al desenvolupament sostenible" que integri l'educació per al desenvolupament tradicional, amb èmfasi en els problemes Nord-Sud i l'educació ambiental.

En aquesta línia, l'educació ambiental es relaciona ara amb el desenvolupament i la sostenibilitat. Des de la campanya H2O es convida a valorar críticament el propi estil de vida. Es recullen tècniques i solucions senzilles per cuidar el cicle de l'aigua ja que, entenem que tenir cura de l'aigua és tenir-ne del medi ambient en la seva globalitat. Alhora, es mostren accions a nivell individual, local i global que es poden realitzar per reclamar el dret humà a l'aigua. L'aigua forma part d'un entramat d'interaccions sociopolítiques com a reflex de la globalització actual, en la qual el Nord és depredador dels recursos del Sud. La globalització ha comportat l'erosió de la sobirania de l'Estat i el procés de desregulació de les economies nacionals que es correspon, a més, amb el creixent poder i mobilitat dels actors transnacionals privats. El desenvolupament global, per tant, requereix canvis estructurals en la gestió del medi ambient del planeta i fomentar un canvi de comportament que permeti la protecció dels recursos hídrics.

Estudi sobre l'estratègia d'EpD a les Illes Balears

Extractes de l'*Estudi sobre l'Estratègia d'educació i sensibilització per al desenvolupament a les Illes Balears: una mirada retrospectiva i de futur*, encarregat per la Direcció General de Cooperació de la Conselleria d'Afers Socials, Promoció i immigració del Govern Balear de les Illes Balears, realitzat per l'equip d'investigació d'Atreyud Sisè el juny de 2009.

La sensibilització es tradueix en accions que no es veuen a curt termini si entenem que l'objectiu de l'Educació per al Desenvolupament és el de generar una consciència social, solidària i compromesa amb el món. En tractar-se d'una finalitat que implica modificar comportaments i actituds, els resultats són, per una banda, a molt llarg termini i, per altra, difícilment avaluable a nivell quantitatiu. Essent les accions aïllades en general, els resultats són dèbils i el seu impacte, petit.

L'estudi mostra que les accions de sensibilització que major participació tenen són les activitats innovadores, que permeten participar els seus

destinatari i que incorporin noves tecnologies, components lúdics i d'entreteniment.

El més difícil en la sensibilització és aconseguir una implicació continuada de la major part d'agents socials, com pot ser el professorat. El repte és que les accions es lliguin a un programa concret que li doni continuïtat i que no quedin aïllades com a meres activitats puntuals, ja que aquestes només tenen una repercussió momentània. La sensibilització, en canvi, significa implicació i mobilització, moure la gent a ser conscient i a tenir actituds que propiciïn canvis i no només sensibilitzin, la qual cosa s'obté en un termini més llarg.

Percepció de la ciutadania sobre la realitat del Sud, les causes de la pobresa i els esforços mundials per combatre-la.

L'enquesta encarregada per l'[Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament](#) (ACCD) al [Centre d'Estudis d'Opinió](#) el maig de 2009 tracta sobre Desenvolupament, Cooperació Internacional al Desenvolupament i Educació al Desenvolupament. Fins a la data, no hi havia cap anàlisi específica sobre el tema i les dades s'extreien d'altres estudis més generals a l'Estat espanyol o a nivell europeu.

En destaquem algunes de les respostes:

1. *Vostè com a ciutadà, creu que pot incidir en els espais de presa de decisions per canviar aquesta realitat?*

	PERCENTATGE
<i>Sí</i>	27,8
<i>No</i>	64,5
<i>No ho sap</i>	7,3
<i>No contesta</i>	0,4

2. *Quin dels següents considera vostè que és el principal problema mundial en l'actualitat? (suma respostes: problema 1er i 2^{on} lloc) (RESPOSTA MÚLTIPLE)*

	PERCENTATGE
<i>La pobresa i les desigualtats</i>	67,7
<i>El canvi climàtic</i>	19,0
<i>El terrorisme internacional</i>	20,2
<i>Les guerres i els conflictes armats</i>	35,1
<i>La crisi energètica</i>	4,7
<i>La crisi econòmica</i>	47,8
<i>Altres</i>	1,9
<i>No ho sap</i>	2,4
<i>No contesta</i>	0,2

3. *De les següents opcions que li proposo, quina creu que seria més efectiva per reduir la pobresa i les desigualtats al món?*

	PERCENTATGE
<i>Augmentar l'ajut al desenvolupament</i>	30,0
<i>Cancel·lar el deute extern dels països empobrits</i>	13,3
<i>Facilitar que puguin vendre més i millor els seus productes</i>	20,4
<i>Prevenir i evitar els conflictes</i>	12,6
<i>Augmentar la inversió d'empreses als països empobrits</i>	17,7
<i>Altres</i>	2,1
<i>No ho sap</i>	3,6
<i>No contesta</i>	0,2

4. *Dels següents organismes o institucions, quin creu que hauria de tenir més responsabilitat en la cooperació al desenvolupament?*

	PERCENTATGE
<i>Els governs dels països desenvolupats</i>	46,3
<i>Els organismes internacionals com Nacions Unides</i>	26,3
<i>Les ONGs i entitats sense afany de lucre</i>	12,7
<i>Tots per igual</i>	9,4
<i>Altres</i>	0,1
<i>No ho sap</i>	5,0
<i>No contesta</i>	0,2

5. Dels col·lectius o grups de població que li llegiré a continuació, a quins creu que s'haurien de dirigir prioritàriament les accions d'educació per al desenvolupament? (suma respostes de 1er i 2^{on} lloc) (RESPOSTA MÚLTIPLE)

	PERCENTATGE
<i>Infants</i>	47,0
<i>Adolescents i joves</i>	42,9
<i>Mestres i educadors</i>	27,2
<i>Periodistes i mitjans de comunicació</i>	8,2
<i>Tota la ciutadania sense diferenciar un públic concret</i>	54,0
<i>No ho sap</i>	13,3
<i>No contesta</i>	0,4

Notícia sobre l'enquesta, Canal Solidari, publicada el 18/05/09
(<http://www.canalsolidari.org/noticia/que-saben-els-catalans-sobre-cooperacio/21903>)

Bibliografia

Ortega Carpio, Mari Luz. *Estrategia de Educación para el Desarrollo de la Cooperación Española.* MAEC-Secretaría de Estado de Cooperación Internacional.
http://www.aecid.es/export/sites/default/web/galerias/programas/Vita/descargas/estrategia_educacion_desarr.pdf

Polo, Ferran (2004). *Hacia un curriculum para una ciudadanía global.* Intermon Oxfam.
(<http://www.xtec.es/serveis/crp/e3990104/crp/llicencies/ciudadania/ferranpolo/moferranpolo.pdf>)

Mesa, Manuela (2000). *La educación para el desarrollo: entre la caridad y la ciudadanía global.* (<http://www.educacionenvalores.org/IMG/pdf/jun041-2.pdf>)

WADE, Ros (1997), *The Road from Rio: What Hope is there for education for sustainability?*. The Development Education Journal no 7, estiu, pp. 35-36

GARBUTCHEON, Michael, John Fien y Jane Williamson-Fien (1997), *Processes of globalisation and (re)new(ed) emphases for global education.* The Development Education Journal no 7, estiu, pp. 31-33.

IMATGES

- Fotografies Curs UIB La realitat de l'aigua, primera acció de la Campanya
- Imatges logos campanya H2O
- Fotografies projecte aigua a Marroc (CERAI)
- Cartell activitats H2O (presentació documental i llibre)